

Probleme metodologice în măsurarea sărăciei. Învățăminte dintr-o anchetă în Oradea

Adrian Hatos
Universitatea Oradea

Sergiu Bălțătescu
Universitatea Oradea

Scopul acestui articol este să detalieze problemele metodologice ridicate de realizarea unei anchete destinate măsurării incidenței, profunzimii și profilului sărăciei în municipiul Oradea. Cercetarea, comandată de Consiliul Local, a cuprins un eșantion aleatoriu de 2.500 de subiecți. Problemele sunt de factură diversă și au mers de la realizarea unui eșantion aleatoriu de gospodării pe baza unui cadru de eșantionare care cuprinde indivizi cu drept de vot, validarea datelor culese despre consumul gospodăriei, tipul pragului sărăciei – relativ sau absolut, indicatorii de bunăstare folosiți – de venituri sau de consum, iar în acest ultim caz, tipurile de cheltuieli și consumuri nemonetizate introduse în agregatele utilizate, ca și măsura folosită pentru determinarea inegalității. Dificultatea alegerilor operate derivă din două aspecte discordante: necesitatea de a realiza măsurări valide și aplicate realităților locale și compatibilitatea rezultatelor cu alte rezultate similare din cercetări realizate în România. În general, acolo unde au existat discordanțe, am optat pentru măsurile și strategiile indicate de studiile metodologice ale specialiștilor Băncii Mondiale. Am inclus și unele remarci asupra strategiilor de îmbunătățire a culegerii și prelucrării datelor referitoare la sărăcie și inegalitate socială.

Studiile aplicate în științele sociale ridică problema validității și a fidelității datelor produse ca obiect al contractului dintre beneficiar și executantul cercetării. Investigațiile dedicate descrierii sărăciei nu fac nici ele excepție, în măsura în care rezultatele lor depinde alocarea unor resurse în cadrul unor politici de atenuare sau eradicare a fenomenelor de marginalizare și excluziune socială. Necesitatea de a fundamenta o distribuție justă și eficiență a resurselor în lupta împotriva sărăciei explică, poate, complexitatea dezvoltărilor

metodologice din cercetarea dedicată acestui domeniu. În paginile care urmează vom detalia chestiunile metodologice cărora a trebuit să le găsim un răspuns în cazul unei cercetări destinate măsurării incidenței, profunzimii și profilului sărăciei în municipiul Oradea. Un asemenea studiu are multiple valențe: indică aspectele problematice ale unei cercetări de acest fel, constituind în același timp și un moment de reflexivitate metodologică, necesară pentru justa evaluare a rezultatelor unor asemenea cercetări. În plus,

considerăm că unele dintre soluțiile adoptate de noi la probleme comune ale cercetării sărăciei sunt novatoare sau, dacă nu, cel puțin mai bine adaptate realităților sociale ale populației pe care am analizat-o.

Contextul

Între aprilie și iunie 2003, Catedra de sociologie și asistență socială a Universității din Oradea a realizat un studiu de diagnoză socială la cererea Consiliului Local (Chipea *et al.* 2003, 2004). Cercetarea a vizat, printre altele, următoarele obiective: stabilirea unor praguri ale sărăciei – aplicabile la condițiile municipiului Oradea; stabilirea numărului de gospodării și de persoane sărace din municipiu; măsurarea profilurilor și a profunzimii sărăciei la nivelul municipiului Oradea și defalcat pe diverse categorii sociodemografice: grupuri de vârstă (copii, tineri, adulți, bătrâni), categorii ocupaționale (angajați, șomeri, pensionari), stare civilă (necăsătoriți, căsătoriți, văduvi, divorțați), niveluri de instrucție, etc.; stabilirea necesarului de transferuri sociale la nivelul municipiului Oradea; stabilirea tipului de servicii pentru diferitele categorii de familii aflate sub pragul sărăciei.

Date. Metodă

Pentru identificarea gospodăriilor sărace am utilizat agregatul de consum, care este un indicator al bunăstării exprimat prin posibilitățile de consum. Pragul sărăciei a fost relativ, fiind calculat ca procent din mediana agregatului de consum al gospodăriilor raportat la numărul de adulți standard-echivalenți.

Descrierea incidenței sărăciei în populație – universul de gospodării al municipiului Oradea – a fost posibilă printr-o

anchetă pe un eșantion aleatoriu de 3.000 de gospodării din care, în urma culegerii datelor, am validat 2.500. Gospodăriile cuprinse în eșantion au fost selectate pe baza listelor electorale.

Probleme

Pentru oricine este familiarizat cât de cât cu cercetarea sărăciei, e limpede că soluțiile adoptate de noi, rezumate sec în paragrafele metodice de mai sus, necesită o discuție și o aprofundare anume, necesare pentru validarea rezultatelor. Am avut de ales și de cumpănit mai ales în ceea ce privește următoarele decizii metodologice:

- Obiectiv sau subiectiv?
- Unitatea de analiză – gospodăria sau individul?
- Cum realizăm un eșantion aleatoriu de gospodării pe baza unui cadru de eșantionare care cuprinde indivizi cu drept de vot?
- Pe ce bază validăm datele incluse în eșantion? Sub ce prag al consumului putem considera că datele noastre, pentru o anumită gospodărie, se datorează unor erori de măsurare?
- Ce fel de prag al sărăciei vom folosi, absolut sau relativ? Iar dacă acest prag va fi relativ, cum va fi calculat, ca medie sau ca altă fracțiune din agregatul ce indică bunăstarea?
- Cum vom calcula numărul de adulți echivalenți dintr-o gospodărie? Cum vom echivala copiii de diferite vârste cu persoanele adulte din gospodărie?
- Ce fel de indicator al bunăstării vom folosi – de venituri sau de consumuri?
- Dacă vom folosi un agregat de consumuri, ce tipuri de cheltuieli și consumuri nemonetarizate vom introduce în agregatele utilizate?
- Ce măsură vom folosi pentru determinarea inegalității sociale?

– Ce măsură vom folosi pentru pragul absolut de sărăcie?

– Cum vom raporta sărăcia: la nivel individual sau al gospodăriei?

O bună parte din dificultatea alegerilor operate derivă din două aspecte aflate în mod evident în conflict: pe de o parte, necesitatea de a realiza măsurări valide, care să ofere indici corecți ai bunăstării din punctul de vedere al posibilităților materiale la nivel de gospodărie; pe de altă parte, era important ca rezultatele noastre să fie comparabile cu alte rezultate similare din cercetări realizate în România. De multe ori, soluțiile implementate în studiile de gen din țara noastră contrazic logica metodologică a validității. Paginile care urmează vor arăta că opțiunile noastre au fost indicate, de cele mai multe ori, de studiile metodologice ale specialiștilor Băncii Mondiale, pe de o parte, și de procedurile aplicate de Institutul Național de Statistică, principalul furnizor de studii dedicate problematicii sărăciei în România. Așa cum se va vedea, în unele cazuri am fost obligați să alegem proceduri diferite de cele utilizate de institutul oficial al statisticii românești. În paginile de mai jos, vom încerca să ne argumentăm opțiunile susținând că produc date ce reflectă mai bine calitatea vieții în familiile din România.

Obiectiv sau subiectiv ?

Metoda de măsurare a sărăciei a fost cea a bugetelor de venituri și consumuri ale familiilor. Partea principală a instrumentului de culegere a datelor a cuprins itemi referitori la caracteristicile sociodemografice ale gospodăriei, la veniturile din luna de referință și cheltuieli. Astfel, de exemplu, au fost incluse în *roster*-ul de cheltuieli aproximativ 100 de categorii de produse și servicii alimentare și nealimentare. În plus, au fost incluși indicatori

obiectivi ai calității vieții gospodăriei – locuință, dotare materială. În afara acestor date factuale, au fost culese și unele care făceau referire directă la condițiile favorizante ale sărăciei familiale: accidente economice, demografice, de sănătate sau sociale, cu efecte asupra nivelului de trai din ultimii doi ani, îndatorarea familiei, riscul de pierdere al locuinței, capitalul social a familiei. De asemenea, am avut în vedere măsurarea unor indicatori ai bunăstării subiective: satisfacția față de nivelul de viață, ca și indicatori sectoriali, precum satisfacția față de locuință și vecinătate, loc de muncă etc.

Unitatea de analiză – gospodăria sau individul ?

Alegerea noastră a urmat tradiția cercetării sărăciei de a prezenta rezultatele atât la nivel individual, cât și la nivel de gospodărie. Astfel, de pildă, au fost citate două rate ale sărăciei: relative la gospodăria și la persoane.

Pentru a culege atât date obiective, cât și subiective asupra bunăstării gospodăriei, strategia aleasă a fost aceea de a scinda metodologia de culegere a datelor în două. Partea principală, cuprinzând datele obiective, a fost realizată prin interviu direct cu capul gospodăriei și cu gospodina. Partea subiectivă a fost determinată cu o persoană adultă din cadrul gospodăriei, aleasă aleatoriu.

Cum s-a făcut selectarea aleatorie a gospodăriilor ?

Cum să realizezi un eșantion aleatoriu de gospodării pe baza unui cadru de eșantionare care cuprinde indivizi? Dacă am fi selectat aleatoriu doar indivizi, probabilitatea de includere în eșantion a familiilor ar fi fost direct proporțională cu numărul de membri cu drept de vot din familie. Pentru a egaliza probabilitățile de includere

în eșantion între diferitele familii cu număr mai mic sau mai mare de membri cu drept de vot, am folosit o restricție utilizată uneori în eșantionări de acest fel: s-a ales din listă gospodăria corespunzătoare, reieșită prin aplicarea metodei pasului, doar dacă individul component al acesteia este inclus în prima înregistrare din listă la adresa respectivă. O simplă aritmetică arată că, în acest caz, probabilitatea de a intra în eșantion a familiilor cu 1, 2, 3 ș.a.m.d. membri cu drept de vot este proporțională cu reprezentarea acestora în cadrul populației.

Procedura ridică două probleme:

1. În primul rând, ea funcționează cel mai bine atunci când listele electorale sunt astfel alcătuite încât să fie cuprinși consecutiv toți membrii unei gospodării (localizate la o adresă), după care să urmeze membrii gospodăriei aflate la adresa următoare etc. În practică, persoanele cu drept de vot din secția de votare au fost trecute în lista electorală în ordine alfabetică. Eroarea ar fi și în acest caz nulă dacă toți membrii unei gospodării ar purta același nume de familie.

2. În al doilea rând, procedura nu egalizează probabilitățile și pentru numărul total de membri familiei: copiii, care nu au drept de vot, nu sunt incluși în listele electorale. Cu alte cuvinte, este posibil ca eșantionul astfel obținut să conțină distorsiuni în ceea ce privește distribuția gospodăriilor după numărul de membri fără drept de vot, mai ales copii.

Bineînțeles că eșantionarea ridică mai ales probleme instituționale. Artificiile descrise mai sus au fost determinate cu precădere de imposibilitatea accesării unor cadre de eșantionare mai bune. Propunerea autorilor acestor rânduri a fost din start aceea de a folosi liste de persoane sau de gospodării mult mai bine actualizate și mai complete, precum cele de la Serviciul de Evidență Informatizată a Populației

(Ministerul de Interne) sau datele rezultate din recensământul recent desfășurat. Din păcate, atât la Ministerul de Interne, cât și la Institutul Național de Statistică, astfel de date intră în categoria celor clasificate, iar accesul la ele este extrem de strict controlat.

Deoarece, în opinia noastră, nici o cale alternativă, precum utilizarea *random-route*-ului, spre exemplu, nu diminuează distorsiunile de selecție, credem că soluția ar reprezenta-o un cadru nou de acces al institutelor de cercetare la datele pe care le dețin instituțiile publice. Acestea trebuie să asigure un cadru mai larg la informațiile ce pot fi utile din punct de vedere științific sau chiar practic. Evident, condițiile accesului trebuie bine stabilite, astfel încât confidențialitatea respectivelor informații să nu fie compromisă.

Măsurarea bunăstării: agregat de venituri sau agregat de consumuri?

Există două modalități general folosite pentru măsurarea cantitativă a bunăstării, la nivel de familie sau la nivel de individ. O soluție pretinde înregistrarea tuturor veniturilor corespunzătoare unei perioade de referință. Cealaltă solicită agregarea tuturor consumurilor realizate de unitatea de analiză în perioada de referință.

În realizarea obiectivelor cercetării noastre am optat pentru o măsurare a sărăciei pe baza unui agregat de consumuri și validarea rezultatelor respective prin agregatul de venituri. Deși procedura pare mai greoaie decât cea bazată pe venituri, avem argumente serioase în favoarea acestei opțiuni:

1. Bunăstarea materială înseamnă, în fond, capacitatea de a consuma. Din acest punct de vedere, folosirea agregatului de consum este un indicator mai valid decât suma veniturilor pentru nivelul de trai.

2. Folosirea agregatului de venituri este recomandată cu precădere pentru societățile dezvoltate, în care familiile achiziționează de pe piață bunurile și serviciile pe care le consumă. În societățile mai puțin dezvoltate, o bună parte din ceea ce se consumă provine fie din producția proprie, fie este obținut pe canale ce ocolesc piețele și schimbul monetarizat (daruri, schimb în natură etc.). În varianta măsurării bunăstării prin totalul veniturilor, familiile care consumă mult din ceea ce produc sau primesc multe daruri în natură vor apărea mai sărace decât sunt în realitate. După părerea noastră, România este încă genul de societate în care o parte importantă a bunurilor și serviciilor de consum sunt obținute altfel decât prin achiziționarea de pe piață.

3. De cele mai multe ori, veniturile sunt subdeclerate, în timp ce consumurile nu suferă aceleași distorsiuni. Acest motiv metodologic ne-a orientat în primul rând alegerea, luând în considerare și experiența echipei de cercetare în înregistrarea veniturilor gospodăriilor, în cercetările noastre anterioare.

Dezavantajul cel mai evident al metodei alese de noi este munca laborioasă de culegere a datelor. Evident, lista surselor de venit este mult redusă în comparație cu cea cuprinzând tipurile de cheltuieli. În plus, un chestionar bazat pe înregistrarea consumurilor este voluminos, iar culegerea datelor se face anevoios, sporind numărul refuzurilor și frecvența erorilor de culegere a datelor.

Observăm că avantajele și dezavantajele celor două metode depind mai ales de contextul socioeconomic. Nu este de mirare că Uniunea Europeană folosește un agregat monetar al bunăstării (Atkinson *et al.*, 2002), în timp ce Banca Mondială recomandă țărilor în curs de dezvoltare utilizarea măsurii consumului (The World Bank Poverty and Human Resources Development Research Group, 1998), (Deaton,

Grosh 1998 ; World Bank 2002). Institutul Național de Statistică din România utilizează o măsură a bunăstării materiale bazată pe consumuri, mai ales datorită ponderii mari a economiei informale și a autoconsumului, care scapă circuitelor monetare (Molnar, 2002).

Pragurile sărăciei

Pragul sărăciei, care reprezintă limita folosită pentru identificarea gospodăriilor și a persoanelor sărace, este calculat în diferite moduri. O primă distincție se face între pragurile relative și absolute. Cele absolute fixează limita respectivă la o valoare normativă convențională determinată indiferent de date (stabilite în funcție de anumite considerente). Astfel, Comisia Națională de Statistică folosește în calculele proprii privind incidența sărăciei un prag alimentar de 2.505 calorii/zi/adult echivalent (Panduru, 2002). Banca Mondială folosește adeseori în studiile sale, mai ales în țările în curs de dezvoltare, un prag monetar de 1 dolar pe zi/adult echivalent. Pragul alimentar are dezavantajul că introduce multe convenții, mai ales în stabilirea valorii calorice a consumurilor alimentare și este puțin flexibil la modificările din stilurile de consum ale persoanelor și gospodăriilor, în special dacă se folosește un coș alimentar standard. Pe de altă parte, urmărirea în timp a fenomenului sărăciei este posibilă mai degrabă cu praguri absolute.

Pragurile relative sunt stabilite de obicei ca puncte de pe scala agregatelor de consum sau de venituri construite pe datele ce se evaluează. Ele au calitatea de a fi flexibile pentru diferite situații față de care decidenții trebuie să reacționeze, dar sunt specifice momentului culegerii datelor. Comparațiile între diferitele rate calculate cu același prag relativ, dar la momente diferite, sunt destul de distorsionate de modificările în timp ale structurii consumului.

În trecut, pragurile se stabileau ca procent din media măsurii bunăstării, de obicei 40% din medie pentru pragul sărăciei severe și 60% pentru pragul sărăciei simple. Ulterior s-a constatat faptul că aceste praguri erau foarte sensibile la valori mari ale indicatorului bunăstării, motiv pentru care, în ultimii ani, institutele de specialitate au optat pentru folosirea medianei măsurii bunăstării în locul mediei, aceasta fiind insensibilă la valori extreme. Pentru această măsură a bunăstării Uniunea Europeană recomandă, de pildă, pragul de 50% pentru identificarea sărăciei severe și 60% sau chiar 70% pentru identificarea sărăciei simple.

Am socotit că maniera cea mai fezabilă și adecvată obiectivelor cercetării noastre de stabilire a incidenței sărăciei o constituie folosirea unor praguri relative calculate pe baza medianei agregatelor de consum. Practic, pentru identificarea gospodăriilor aflate în sărăcie severă vom utiliza pragul de 50% din mediană, iar pentru identificarea celor aflate în sărăcie simplă – 60%.

Cele două praguri ale sărăciei

Literatura și experiența metodologică privind măsurarea bunăstării și construcția ratelor sărăciei nu este unanimă în ceea ce privește construcția agregatului de consum. Principala diferență privește includerea valorii de întrebuințare a locuințelor, ca și pe cea a bunurilor de folosință îndelungată în agregatul de consum. Banca Mondială recomandă includerea unor chirii pentru bunurile deținute în gospodărie, inclusiv a locuințelor aflate în folosință, ca și expresie a valorii de întrebuințare a respectivelor bunuri. Argumentele sunt logice: în cazul chirișilor, plățile efectuate de aceștia intră în agregatul de consum, ceea ce le crește măsura bunăstării, în timp ce proprietarii de locuințe, care sunt în mod evident avantajați față

de neproprietari, par a fi mai săraci tocmai pentru că nu plătesc nimic pentru ceea ce dețin! Același argument funcționează și pentru bunurile de folosință îndelungată – mașini de spălat, automobile etc. În schimb, sumele cheltuite pentru achiziționarea acestor bunuri nu se mai includ în agregatul de consum, spre deosebire de sumele pentru gospodăriile care au făcut achiziții importante, ce tind să fie exagerate, sporindu-le artificial bunăstarea aparentă.

Pe de altă parte, specialiștii Institutului Național de Statistică nu folosesc aceste măsuri în construcția agregatului de consum. Ei argumentează că bunurile de folosință îndelungată din România sunt de multe ori foarte vechi și cu o valoare foarte scăzută, fiind nocive pentru măsurarea sărăciei deoarece deținerea lor nu este neapărat un indicator al bunăstării. În plus, deținerea locuințelor nu este un indicator al bunăstării, având în vedere modalitățile neeconomice și mai ales politice prin care a fost stabilită actuala structură a proprietății imobiliare din România.

Evident că este greu de făcut o alegere între cele două opțiuni, mai ales că, precum se va vedea, cele două soluții de calcul al agregatului de consum nu dau întotdeauna rezultate identice când sunt identificate gospodăriile sărace. Din acest motiv am hotărât să tratăm problemele din acest studiu în paralel cu ambele abordări. Aceasta va face vizibilă sensibilitatea măsurării sărăciei la opțiuni metodologice și va permite susținerea unor decizii pentru studii similare viitoare.

Agregatul de consum simplu cuprinde consumurile alimentare, nealimentare, serviciile și cheltuielile de întreținere a locuinței, exclusiv chiriile pentru luna de referință – februarie. Agregatul de consum cu bunuri și locuință cuprinde pe lângă consumurile din agregatul de consum simplu și valoarea de întrebuințare a bunurilor

durabile deținute de gospodărie și valoarea de utilizare a locuinței.

Calculul valorii de întrebuințare a bunurilor de folosință îndelungată și a locuințelor

Valoarea de utilizare a bunurilor a fost stabilită ca o fracțiune de 10% din valoarea actuală de piață a respectivului bun (corespunzătoare, de fapt, unei chirii lunare de 10% din prețul bunului – pentru majoritatea bunurilor –, valoare recomandată de Banca Mondială pentru țările din această regiune). Cunoașterea valorii actuale de piață a bunului presupune însă un calcul mai complicat: ea este funcție de trei caracteristici:

- valoarea inițială a bunului;
- vechimea bunului;
- rata de devalorizare a bunului în timp.

Pe baza datelor noastre însă, nu se cunosc valoarea inițială și variația în timp a valorii produsului, în schimb se cunoaște vechimea. Din informațiile culese în cadrul unor interviuri cu specialiști din domeniul vânzării de bunuri de folosință îndelungată, am stabilit prețuri medii pentru respectivele produse noi cumpărate, cât și funcțiile de devalorizare a produselor în timp. Am constatat că, în esență, bunurile durabile sunt de două feluri în ceea ce privește rata devalorizării: cele a căror valoare de piață descrește liniar în funcție de timp și cele a căror valoare descrește exponențial, urmând graficul unei funcții inverse – cu o descreștere rapidă la început, urmată de o devalorizare lentă. Am calculat pe baza acestor parametri valorile actuale de piață ale bunurilor deținute de familii, realizând ajustările necesare acolo unde funcțiile de descreștere a valorii de piață au produs estimări foarte diferite de realitatea din teren.

Calculul valorii de întrebuințare a locuințelor a fost mai simplu. Această măsură este identică cu chiria plătită în cazul

chiriașilor. Pentru proprietari sau cei care locuiesc cu titlu gratuit se impută chiriile valabile la momentul de referință pe piața imobiliară. Potrivit specialiștilor pe care i-am consultat, valoarea chiriilor este dependentă de numărul de camere și de suprafața locuibilă. Având ambele informații înregistrate în anchetă, nu ne-a fost dificil să realizăm imputarea valorii de utilizare a locuințelor. Un al treilea element inclus de obicei în formula de calcul îl reprezintă caracteristicile zonei de locuit (calitatea vecinătății, distanța față de centru, existența canalizării, așezarea față de o arteră asfaltată). Aceste informații erau mai greu de cules, astfel încât ele au fost ignorate în cercetarea noastră.

Scale de echivalență

Valoarea consumului familiei trebuie standardizată prin mărimea acesteia și prin efectele pe care numărul de membri al gospodăriei le are asupra consumului individual. Întrucât copiii consumă mai puțin decât adulții, ei trebuie echivalați cu fracțiuni de adulți. În plus, deoarece familiile reprezintă unități de producție și consum care produc pentru membrii lor efecte de mărime, relația dintre mărimea familiei și cantitatea totală necesară pentru consumul aceleiași utilități este descrescătoare. Efectul de mărime se obține datorită consumului în comun al multor utilități, cum ar fi electricitatea, apa, încălzirea, bunurile de folosință îndelungată etc.

Aceste două efecte sunt luate în calcul în scala de echivalență folosită la calcularea numărului de adulți echivalenți ai fiecărei gospodării din această anchetă. Formula acestei scale este cea mai nouă pentru acest calcul, recomandată în Molnar (2002):

$$AE = (A + \alpha C)^{\theta},$$

unde A = numărul adulților din familie – persoane peste 14 ani; C = numărul

copiilor, persoane sub 14 ani; α = coeficientul de echivalare a copiilor cu adulții; iar θ = coeficientul efectului de mărime. Pentru calculele noastre am folosit $\alpha = 0,7$ iar $\theta = 0,9$.

Inegalitatea și profunzimea sărăciei

În vreme ce măsurile sărăciei se referă la situația indivizilor sau a gospodăriilor care se află la nivelul de jos al distribuției veniturilor sau consumurilor, inegalitatea este un concept mai larg, în care se ia în considerare întreaga populație (Sen 1973, 1992). Dintre multele măsuri ale inegalității folosite în literatura de specialitate, am ales pentru măsurarea acestei variabile, la nivelul municipiului Oradea, indicele Gini standardizat. Acesta se bazează pe curba Lorenz, o curbă a frecvenței cumulate ce compară distribuția unei variabile specifice (consumul, în cazul nostru), cu distribuție uniformă reprezentând egalitatea, și care are forma unei diagonale a graficului. Cu cât este mai mare suprafața dintre cele două curbe, cu atât este mai pronunțată inegalitatea în rândul populației, în privința variabilei cercetate. Coeficientul Gini este o măsură a abaterii dintre cele

două grafice. El ia valori de la 0 (egalitate extremă) la 1 (inegalitate extremă).

Curba Lorenz are o mare răspândire și datorită caracterului său intuitiv: punctele aflate pe curbă reprezintă cât % din consum (valoarea de pe axa verticală) este realizat de x% din gospodării (valoarea de pe axa orizontală).

Rezultate

În cele ce urmează vom prezenta rezultatele comparative obținute prin cele două modalități de calcul al bunăstării.

Distribuțiile consumului după cele două modalități de calcul al agregatelor

O comparație simplă între cele două histogramme indică faptul că distribuțiile sunt asemănătoare, doar scala fiind modificată din cauza valorilor mult mai mari pe care le presupune cel de-al doilea mod de calcul.

La fel, distribuțiile agregatelor de consum pe adult echivalent pe decilele corespunzătoare sunt similare.

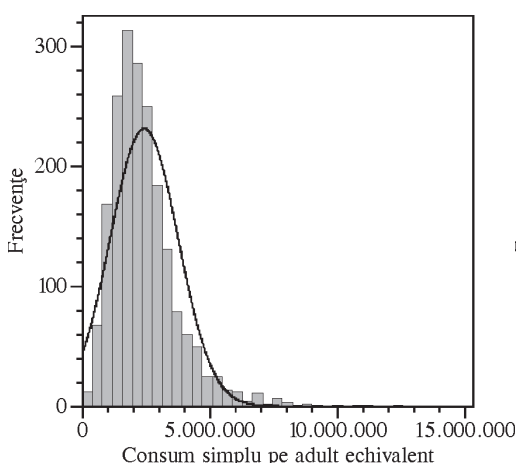

Fig. 1. Histograma consumului simplu

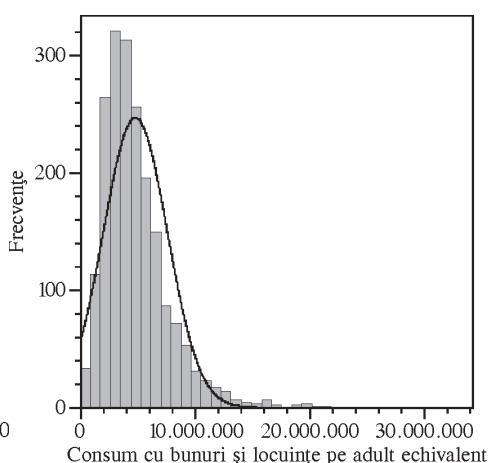

Fig. 2. Histograma consumului cu bunuri și locuințe

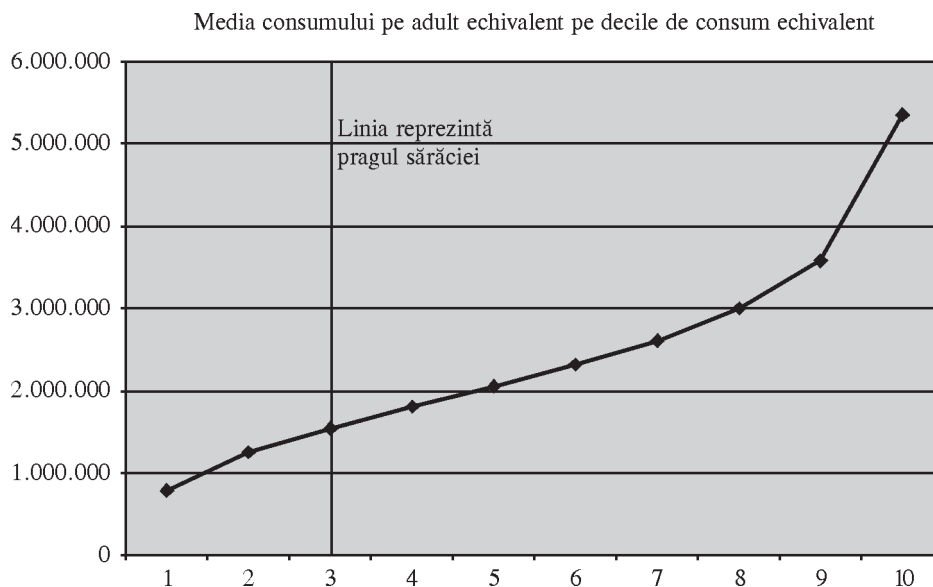

Fig. 3. Consumul pe adult echivalent pe decile

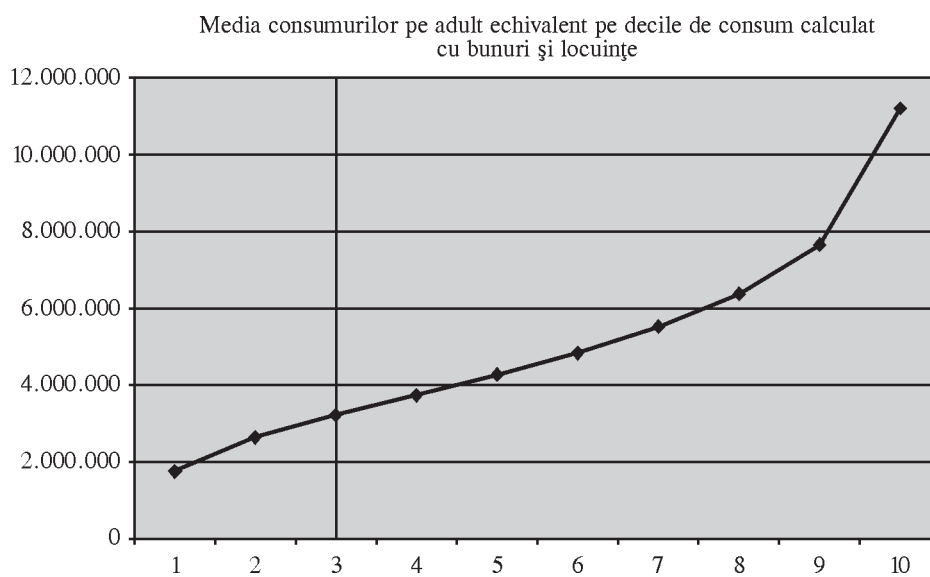

Fig. 4. Consumul pe adult echivalent pe decile, la calculul consumului cu bunuri și locuințe

Tipuri de consum și bunăstare

O simplă comparare a celor două grafice permite efectuarea câtorva constatări referitoare la validitatea celor două modalități de măsurare a bunăstării gospodăriilor :

– Agregatul de consum simplu nu are o relație monoton crescătoare cu valoarea de întrebuințare a locuințelor ; în schimb, celelalte tipuri de consumuri sunt prezise destul de bine de situația pe această măsură a bunăstării. Mai mult, de la decila întâi

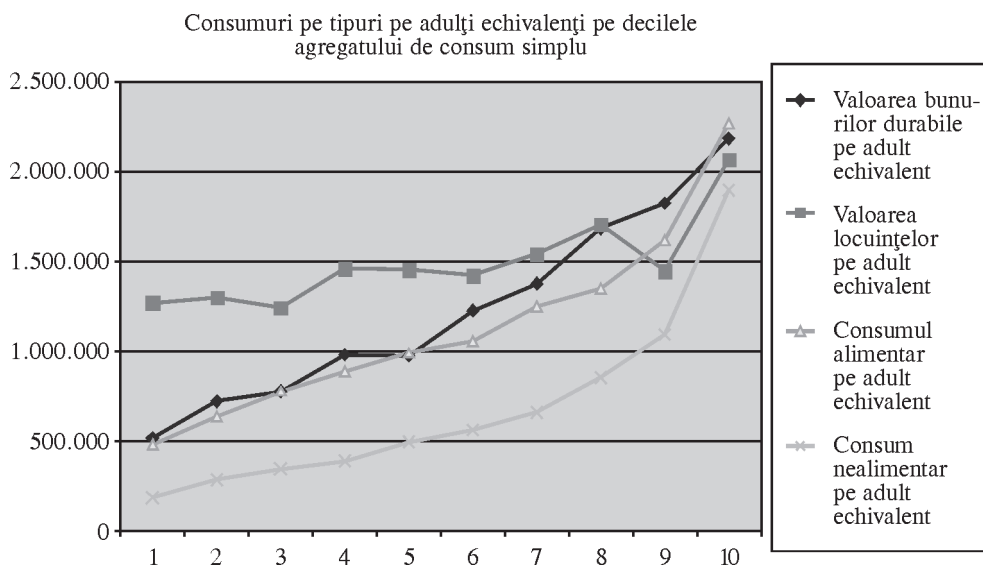

Fig. 5. Consumul alimentar, nealimentar, valoarea bunurilor și a locuințelor pe decilele agregatului simplu de consum pe adult echivalent

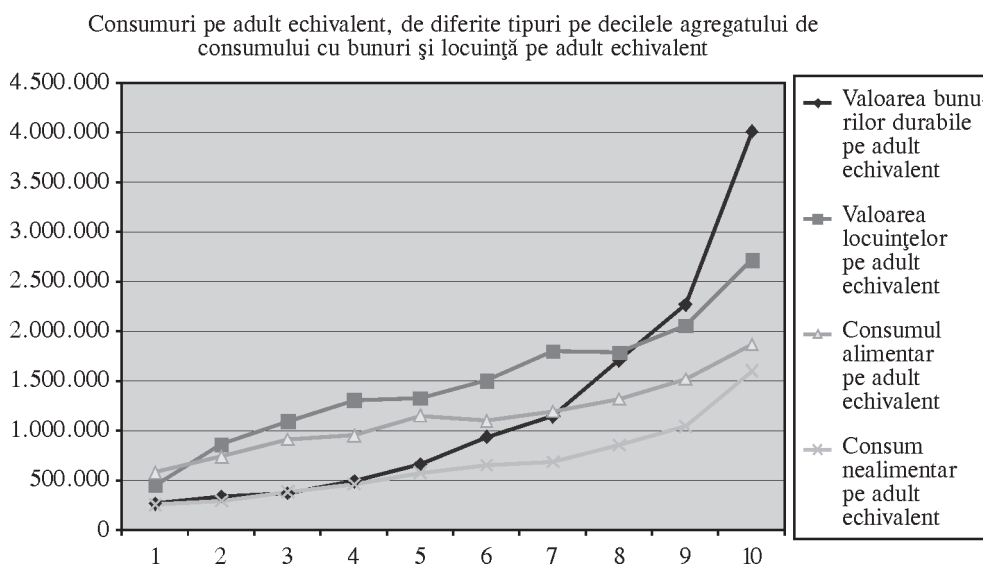

Fig. 6. Consumul simplu, valoarea bunurilor și a locuințelor pe decilele agregatului de consum cu bunuri și locuințe pe adult echivalent

până la penultima, valoarea locuințelor este relativ constantă, forma curbei fiind sinuoasă, deși au loc sporuri substanțiale ale consumurilor. Aceasta indică relativa indiferență a valorii bunurilor imobiliare față de posibilitățile de consum simplu, de fiecare zi, ale gospodăriei, fenomen care își are originea în câteva distorsiuni ale pieței imobiliare: privatizarea, pe considerente sociale, a locuințelor proprietate de stat imediat după evenimentele din 1989, tendința gospodăriilor de a menține proprietățile imobiliare și, eventual, de a le spori, indiferent de posibilitățile materiale, modalitate considerată cel mai sigur mod de tezurizare, politicile constante de subvenționare a costurilor de întreținere a locuințelor, mai ales a celor de la bloc, care au permis mării majorități a proprietarilor să mențină costuri suportabile de întreținere a locuințelor.

– În schimb, agregatul de consum care include valoare bunurilor și pe cea a locuințelor are o corelație pozitivă cu fiecare dintre cele patru tipuri de consumuri pe adult echivalent.

– Deși agregatul include toate aceste tipuri de consumuri, relația cea mai clară dintre agregat și vreuna dintre componente este cea cu valoarea bunurilor de consum. Dacă fiecare spor al agregatului de consum este însoțit la creșteri liniare ale consumurilor alimentare, nealimentare, cele ale serviciilor și valorii locuințelor, creșterea valorii bunurilor din gospodărie este în relație exponențială cu situarea în agre-

gatul consumurilor. De aici se pot trage mai multe concluzii – venit:

– „efectul de venit” – există o tendință cu creștere exponențială de transformare a sporurilor de venit în bunuri de folosință îndelungată, față de creșterea doar liniară a consumurilor alimentare, nealimentare, a serviciilor sau investițiilor în locuință;

– valoarea bunurilor de folosință îndelungată dintr-o gospodărie este un bun indicator al bunăstării acesteia. Propunem introducerea sa în agregatul de consum folosit în studiile românești privind sărăcia, alături de valoarea consumurilor alimentare, nealimentare și a celor pentru locuință. Acestea sunt toate în corelație pozitivă.

Profunzimea sărăciei

Calculat pentru săraci, indicele Gini ne oferă o măsură a gravității sărăciei. Cu cât este mai mare valoarea acestui indice, cu atât există un procent mai ridicat de indivizi ce trăiesc într-o sărăcie extremă. Am trasat curbele Lorenz ale consumului pe adult echivalent pentru ambele tipuri de gospodării sărace (calculate atât la pragul de sărăcie simplă, cât și la pragul de sărăcie cu bunuri și locuințe).

Acestei distribuții îi corespund valorile indicelui Gini din tabelul 1.

Se observă o inegalitate foarte mare, în privința consumului, incluzând valoarea de întrebuințare a bunurilor și a locuinței,

Tabelul 1. Indicele Gini pentru consumul pe adult echivalent la gospodăriile sărace calculat pe baza consumului simplu

	Indice Gini standardizat
Consum simplu pe adult echivalent	0,16
Consum cu bunuri și locuință pe adult echivalent	0,30

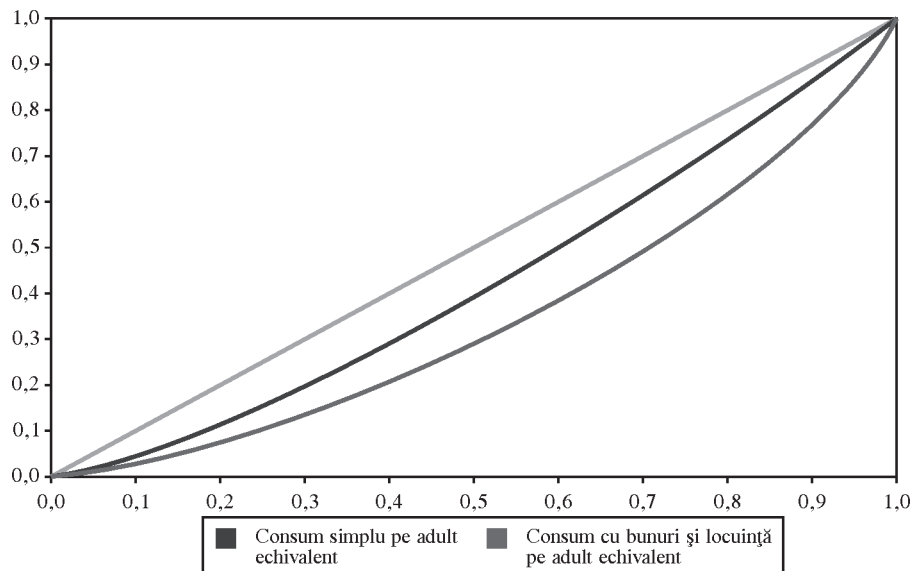

Fig. 7. Curbele Lorenz ale consumului pe adult echivalent la gospodăriile sărace calculate pe baza consumului simplu. Diagonala reprezintă distribuția uniformă

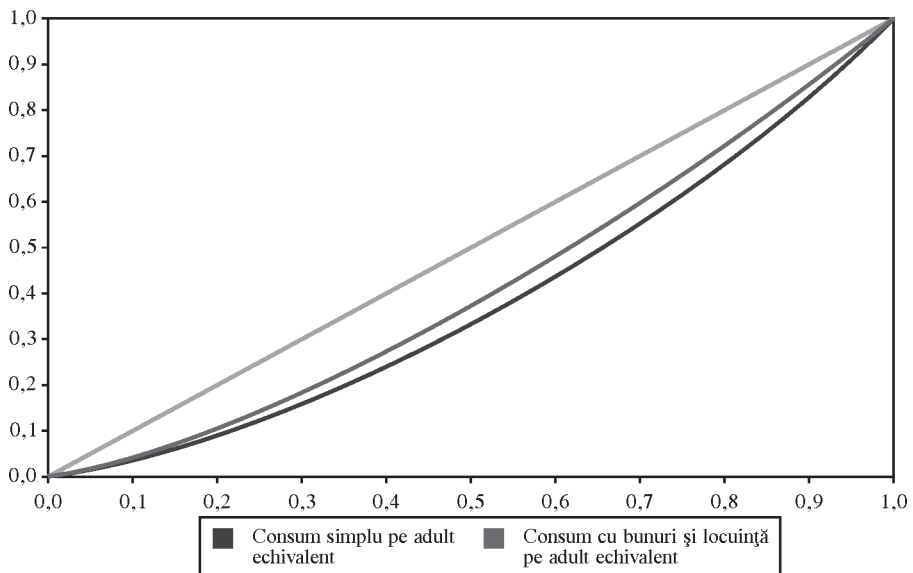

Fig. 8. Curbele Lorenz ale consumului pe adult echivalent la gospodăriile sărace calculate pe baza consumului cu bunuri și locuință. Diagonala reprezintă distribuția uniformă

între gospodăriile sărace calculate pe baza consumului simplu.

Pentru gospodăriile sărace calculate pe baza consumului cu locuințe și bunuri de folosință îndelungată, curbele Lorenz ale consumului pe adult echivalent arată ca în figura 8.

Ca și în cazul consumului pe ansamblul gospodăriilor, utilizarea consumului cu bunuri și locuință ne face să obținem o inegalitate mai mică în rândul gospodăriilor, după cum o atestă și indicii Gini :

Tabelul 2. Indicele Gini pentru consumul pe adult echivalent la gospodăriile sărace, calculat pe baza consumului

	Indice Gini standardizat
Consum simplu pe adult echivalent	0,23
Consum cu bunuri și locuință pe adult echivalent	0,18

Rezultatele obținute întăresc constatarea că, dintre cele două modalități de calcul al sărăciei, cea pe baza consumului care include și valoarea de utilizare a locuinței și a bunurilor de folosință îndelungată este mai adecvată.

Concluzii

Necesitatea de a fundamenta o distribuire justă și eficientă a resurselor în lupta împotriva sărăciei explică în mare măsură complexitatea dezvoltărilor metodologice din cercetarea dedicată acestui domeniu. Studiul realizat la Oradea, care a urmărit aceste deziderate, a cerut o abordare flexibilă, dependentă de context, a măsurării inegalității și sărăciei. Opțiunile metodologice ale autorilor studiului, atât în ceea ce privește eșantionarea, cât și în privința modalităților de calcul ale diferiților indicatori ai sărăciei și inegalității s-au dovedit, cel puțin la o primă vedere, valide. Pornind de la cazul din Oradea, am conchis că indicatorii cei mai buni ai bunăstării la nivel de familie sunt consumurile alimentare, nealimentare, de servicii și bunurile de utilizare îndelungată aflate în dotarea gospodăriei. Concluzia a fost întărită și de analiza profunzimii sărăciei. Rezultatele obținute se înscriu pe linia cercetărilor anterioare realizate de INS, dar prezintă și caracteristici speciale, determinate de contextul economic și social al localității în care au fost realizate.

Bibliografie

- Atkinson, T., Cantillon, B., Marlier, E. și Nolan, B. (2002). *Social indicators. The EU and social inclusion*. Oxford: Oxford University Press.
- Chipea, F., Hatos, A. și Bălătescu, S. (2003). *Sărăcia în Oradea. Studiu de diagnoză*. Oradea: Editura Universității din Oradea.
- Chipea, F., Hatos, A. și Bălătescu, S. (2004). Sărăcia în Oradea. Studiu de diagnoză. În F. Chipea și F. Ștefănescu *Combaterea sărăciei și promovarea incluziunii sociale. Studiu de caz în județul Bihor* (pp. 96-178). Oradea: Editura Universității din Oradea.
- Deaton, A. și Grosh, M. (1998). Consumption. În: M. Grosh și P. Glewwe (eds.). *Designing Household Survey Questionnaires for Developing Countries: Lessons from Ten Years of LSMS Experience*. New York: World Bank.
- Molnar, M. (2002). *Aspecte metodologice ale evaluării sărăciei, prezentare la Cursul de consolidare a cunoașterii în domeniul măsurării sărăciei*. CASPIS, Universitatea din București.
- Panduru, F. (2002). *Ancheta bugetelor de familie*. Proiect PHARE RO9703.01-1.1.2, prezentare la Cursul de consolidare a cunoașterii în domeniul măsurării sărăciei, CASPIS, Universitatea din București.

- Sen, A. (1973). *On Economic Inequality*. Oxford și New York: Oxford University Press.
- Sen, A.K. (1992). *Inequality reexamined*. New York: Russell Sage Foundation.
- The World Bank Poverty and Human Resources Development Research Group. (1998). *Romanian Integrated Household Survey (RIHS) 1994*.
- World Bank. (2002). *Poverty Manual*. New York: <http://www.worldbank.org/wbi/attackin-gpoverty/index.html>.

Abstract

The purpose of this article is to present in detail the problems raised by a research aimed at measuring the incidence, depth and profile of poverty in the Romanian town Oradea. The research, commissioned by the local council, included a sample of 2.500 households. We had to answer very diverse questions like: how to design a representative sample of households using a comprehensive list of individuals aged 18 and more, how to validate data on households' consumption, decide on the type of poverty threshold – relative or absolute –, what kind of household welfare indicators will be used – income or consumption –, and related to it the types of expenditures and non-monetary consumptions included in the welfare aggregates, which measure should be used for inequality, and so on. It was not easy to reconcile the need to introduce valid measures, fit to the local particularities, and the necessity to offer compatible results with similar Romanian surveys. Where discordances appeared, the methodology used by the World Bank's specialists in the developing world was generally chosen. Remarks on strategies for improvement of the poverty and inequality data collection and processing are also included.

Primit la redacție: iunie 2005